

**Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка**  
**Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи**  
**Кафедра логопедії і спеціальних методик**

**Кваліфікаційна робота**

**з теми:**

**“Корекція словотворчих умінь в старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення III рівня (на матеріалі відносних прикметників)”**

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL1-M23

ОП Спеціальна освіта (Логопедія)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

спеціалізації 016.01 Логопедія

**Катерина КУПЧАК**

Керівник:

**Олена МІЛЕВСЬКА,**

кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

**Оксана ДМІТРІЄВА,**

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

## ЗМІСТ

|                                                                            |           |
|----------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП .....</b>                                                         | <b>3</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ</b>                       |           |
| <b>УМІНЬ СЛОВОТВОРЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ .....</b>                            | <b>8</b>  |
| 1.1 Характеристика процесу оволодіння прикметниковим                       |           |
| словотворенням за умов нормотипового онтогенезу мовлення. ....             | 8         |
| 1.2 Особливості словотворчих умінь у дітей дошкільного віку із             |           |
| загальним недорозвиненням мовлення .....                                   | 13        |
| 1.3 Методика розвитку навичок словотворення у дітей дошкільного віку       |           |
| із нормотиповим розвитком та загальним недорозвиненням мовлення .....      | 17        |
| <b>Розділ 2 МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВОРЧИХ УМІНЬ У</b>                  |           |
| <b>СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ .....</b>                         | <b>24</b> |
| 2.1 Методика констатувального дослідження стану сформованості              |           |
| навичок словотворення у старших дошкільників із ЗНМ ІІІ рівня .....        | 24        |
| 2.2 Характеристика сформованості навичок словотворення у дітей             |           |
| старшого дошкільного віку із нормотиповим розвитком та ЗНМ ІІІ рівня ..... | 33        |
| <b>РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ</b>                        |           |
| <b>НАВИЧОК СЛОВОТВОРЕННЯ ВІДНОСНИХ ПРИКМЕТНИКІ В У</b>                     |           |
| <b>СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ .....</b>                         | <b>46</b> |
| 3.1 Інструментарій і прийоми розвитку словотвірних навичок у старших       |           |
| дошкільників із ЗНМ ІІІ рівня .....                                        | 46        |
| 3.2 Динаміка корекції навичок словотворення відносних прикметників у       |           |
| дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня .....                     | 59        |
| <b>ВИСНОВОК .....</b>                                                      | <b>69</b> |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>                                     | <b>72</b> |
| <b>ДОДАТКИ .....</b>                                                       | <b>79</b> |

## ВСТУП

**Актуальність теми.** Навичка словотворення займає чільне місце у цілісній структурі граматично правильного мовлення дошкільників та є компонентом мовленнєвої компетентності. Словотворчі уміння сприяють розширенню словникового запасу дитини та виступають як неодмінна умова вдосконалення її зв'язного мовлення. Опанування дитиною цих умінь пов'язано із сприйманням і засвоєнням морфологічних одиниць мови (суфіксів, префіксів, закінчень), опосередковано лінгвістичними операціями комбінаторики та є свідченням становлення системи граматичних узагальнень.

На переконання мовознавців С. Карамана, І. Вихованця, М. Плюща, Л. Калмикової, К. Крутій, К. Washington та ін., труднощі у засвоєнні навички словотвору негативно позначаються на розвитку навичок смислового структурування висловлювань і, відповідно, на здатності повноцінно доносити свою думку до інших. Цілеспрямований розвиток граматичних умінь у дошкільників прискорює результати соціального зростання дітей (К. Washington), опанування умінь комбінувати мовні елементи, за допомогою яких створюються нові слова, стимулює мовленнєву творчість дошкільників, збільшує можливості варіативного використання лексики, сприяє розвитку уяви та фантазію.

Визначний педагог-науковець В. Сухомлинський стверджував, що розвиток умінь оперувати словами дозволяє розвивати у дитини мислиннєву діяльність вербального рівня (словесно-логічне мислення). Процес створення нового слова за допомогою додавання суфіксів чи префіксів активізує аналітичні та синтетичні здібності мозку, відповідно, навички словотворення сприяють розвитку мислення, спираються на логіку та креативності.

Загалом, ця навичка формує у дітей передумови до успішного оволодіння шкільними навичками, тобто читання та письма. Діти, які добре розуміють словотворення, легше розпізнають слова під час читання і правильно пишуть їх.

Проблемі розвитку мовлення дошкільників в цілому та граматичних умінь, зокрема, граматичних навичок словотвору, присвячували свої праці А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калмикова, Н. Харченко, К. Крутий, К. Шостак, Х. Хондока та ін. Результатами наукових пошуків є узагальнена думка учених про об'єктивну складність навичок словотвору для дошкільників, оскільки для утворення нових слів необхідно здійснити складні психолінгвістичні операції щодо змістовних та формальних змін характеристик слів за допомогою афіксації (додавання префіксів, суфіксів, ін.; словоскладання, конверсія тощо).

Особливості оволодіння словотворчими процесами та питання корекції навичок словотвору у дошкільників з мовленнєвим дизонтогенезом, зокрема з загальним недорозвитком мовлення, також були предметом дослідницької уваги учених, методистів-практиків (праці Н. Бабич, О. Белової, Г. Блінової, І. Брушневської, Н. Гаврилової, Н. Голуб, Н. Ільїної, В. Левицького, І. Марченко, О. Мілевської, О. Олефір, Н. Пахомової, Ю. Рібцун, О. Ревуцької, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Трофименко, Л. Федорович та ін.).

Ураховуючи, що формування граматичної сторони мовлення, а саме словотворення, є важливим елементом мовленнєвої компетентності, тема дослідження «Корекція умінь словотвору в старших дошкільників з ЗНМ III рівня (на матеріалі відносних прикметників)» є актуальною.

**Мета дослідження:** розроблення методичного забезпечення з формування словотворчих умінь з утворення відносних прикметників для старших дошкільників із ЗНМ III рівня.

**Завдання дослідження:**

1. Здійснити науково-теоретичний аналіз з теми дослідження; описати закономірності формування цих словотворчих умінь у дітей з нормотиповим мовленням та особливості цих умінь у дітей з ЗНМ; узагальнити труднощі опанування відносних прикметників;
2. Проаналізувати сучасні методики формування умінь словотворчих умінь у дітей з типовим розвитком та ЗНМ III рівня.

3. Експериментальним шляхом дослідити особливості формування словотворчих умінь у старших дошкільників із ЗНМ III рівня та інтерпретувати результати дослідження; визначити рівні сформованості прикметникового словотворення;

4. Розробити методичне забезпечення з корекції умінь словотвору відносних прикметників у старших дошкільників із ЗНМ III рівня.

**Об'єкт дослідження** – корекція умінь словотвору у старших дошкільників із ЗНМ.

**Предмет дослідження** – методичне забезпечення корекції умінь словотвору відносних прикметників у старших дошкільників із ЗНМ III рівня. .

Реалізація мети і завдань кваліфікаційної роботи передбачала використання таких **методів**:

- *теоретичні методи*: аналіз проблематики, порівняння особливостей формування навичок словотворення відносних прикметників у дітей дошкільного віку із нормотиповим розвитком та загальним недорозвиненням мовлення; узагальнення та систематизація наукових джерел стосовно розвитку та корекції навичок словотворення у дітей дошкільного віку із ЗНМ;

- *емпіричні методи*: аналіз анамнестичних даних, пряме та опосередковане спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний);

- *математико-статистичні методи*: кількісний та якісний аналіз емпіричних даних, їх узагальнення та систематизація матеріалів дослідження.

**Теоретико-методологічна основа дослідження** базується на системному підході до аналізу мовленнєвого та психічного розвитку дитини у процесі онто- та дизонтогенезу (А. Богуш, К. Крутій, І. Марченко, Р. Павелків, Л. Калмикова, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофименко, М. Шеремет); на теоретичних положеннях про психолінгвістичну структуру мовленнєвої діяльності (Л. Калмикова, Є. Соботович, В. Тарасун та ін.), на концептуальних засадах логокорекційного процесу з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку (О.

Боряк, Е. Данілавичюте, Л. Трофименко, В.Тищенко, Є. Соботович, Н. Савінова та ін.)

#### **Теоретичне значення дослідження:**

1. уточнено особливості словотворення у дітей із нормотиповим розвитком та з ЗНМ III рівня;
2. узагальнено теоретичні підходи до формування та корекції словотворчих умінь;
3. обґрунтовано методику дослідження словотворчих умінь, необхідність використання спеціальних корекційно-розвиткових занять;
4. досліджено сформованість словотворчих умінь у старших дошкільників із нормотиповим розвитком та ЗНМ III рівня на пасивному та активному рівні мовлення; динаміку корекції навичок словотворення.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у виявленні рівня сформованості умінь словотвору відносних прикметників у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. На основі цього сформувані методичне забезпечення, а саме систематизувати вже наявні ігри, завдання, вправи з корекції умінь словотвору відносних прикметників та розробити авторські дидактичні матеріали.

Розроблено методичне забезпечення, а саме здійснено систематизацію вже наявних ігор, завдань, вправ з корекції умінь словотвору відносних прикметників та розроблено авторські мовленнєві ігри та вправи з дидактичних матеріалом.

Матеріали дослідження можуть бути використані логопедами закладів дошкільної освіти, спеціалізованих закладів, вихователями загальних, інклюзивних та логопедичних груп для розвитку умінь словотворення.

**Експериментальна база.** Дослідження проводилося на базі Ярмолинецького ЦРД «Калинка» Хмельницького району, Хмельницької області. Дослідженням було охоплено 40 дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) з них 20 дітей із ЗНМ III рівня порушеннями, та 20 дітей із нормотиповим мовленням.

**Апробація результатів дослідження** відбувалась на звітних науково-практичних конференціях студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2023 р.). Результати дослідження відображені в 1 публікації.

**Структура дослідження.** Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (63 найменувань) та додатків. Робота містить 9 таблиць, 10 рисунків. Основний зміст роботи викладено на 70 сторінках. Загальний обсяг магістерської роботи складає 97 сторінок.

## ВИСНОВОК

За результатами теоретико-практичного дослідження було сформульовано наступні висновки:

1. З'ясовано, що оволодіння навичками словотворення є складним процесом, який потребує сталого підґрунтя у вигляді достатньо розвинутих когнітивних функцій (сприймання, мислення та уваги) та сформованих знань лексичної сторони. При нормотиповому мовленнєвому розвитку граматична сторона мовлення засвоюється дитиною дошкільного віку у самостійній діяльності (спостереженні, аналізі, наслідуванні мовлення дорослого).

Розвиток передумов до навичок словотворення відбувається ще близько 2 років із словотворення зменшувально-пестливої форми іменників, а використання перших суфіксів відбувається з 2 років 2 міс., за аналогією діти утворюють нові слова із 3 р. 6 міс, а самостійно використовують із 3 р. 9 міс. Процес засвоєння навичок словотворення триває до 7 років.

Формування цих навичок у дітей із ЗНМ відрізняється від дітей із нормотиповим розвитком. Причиною цього є порушення вищих психічних функцій, які підґрунтям для формування мовлення, зокрема навичок словотворення. У дітей із ЗНМ присутні порушення: ЗНМ спостерігається різних рівень сформованості ВПФ, а саме порушення зорового та фонематичного сприймання, слухової та зорової уваги, вербальної та мимовільної пам'яті, словесно-логічного та абстрактного мислення (труднощі аналізу, синтезу, порівнянні та узагальнення), емоційно-вольової сфери. Здебільшого навички словотворення починають використовувати при ЗНМ II рівня, але із стійкими відхиленнями у засвоєнні та застосуванні, хоча, у дітей присутнє розуміння. У дітей з III рівнем ЗНМ присутня велика кількість аграматизмів у словотворенні прикметників. Відносні прикметники виступають одним із важко досяжних цілей. Діти використовують тільки для позначення добре відомих співвідношень та виявляють помилки у використанні неправильних суфіксів, не розумінні інструкцій, стереотипності у творенні слів, відмова від виконання завдання, будують відповідь, зважаючи на своє емоційне



ставлення до зображуваного предмета, проявляють невпевненість в собі та відповідях.

2. Здійснивши аналіз освітніх програм для дітей дошкільного віку, включаючи корекційні програми для дітей із II та III рівнем ЗНМ, можна зробити висновок, що велика увага приділяється розвитку словотворчих умінь. Навчання творення відносних прикметників відбувається поступово: від простого до складного. Автори всіх програм звертають увагу на важливість розвитку та підтримки ініціативи дитини до словотворення. Також звертається увага на формування критичного ставлення до граматичних помилок у власному мовленні.

3. Для констатувального дослідження стану сформованості навичок словотворення було сформовано програму обстеження, яка складалася 13 завдань, що включали в себе обстеження на рівні розуміння тих чи інших форм словотворення та активному використанні їх у мовленні.

Розроблена методика констатувального дослідження дозволяє системно та об'єктивно оцінити стан граматичної сторони мовлення, а саме навичок словотворення прикметників у дітей, із нормотиповим розвитком мовлення та ЗНМ III рівня, виявити основні труднощі у словотворенні та спрямувати подальшу корекційну роботу.

Чіткі критерії дослідження (правильне використання моделей словотворення, уміння словотвору та застосування його у зв'язному висловлюванні) можуть забезпечити об'єктивність і порівнянність результатів.

Завдання підбиралися відповідно до рівня когнітивного та мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку.

4. Констатувальне дослідження проводилося із групою з 40 дітей старшого дошкільного віку з яких: 20 дітей із нормотиповим розвитком та 20 із ЗНМ III рівня. Результатом констатувального дослідження було виявлено, діти старшого дошкільного віку із нормотиповим розвитком мають високі показники розвитку словникового запасу, навичок словотворення та оперування ним у контексті, а діти із ЗНМ III рівня мають обмежений

словниковий запас, труднощі у словотворенні всіх видів прикметників та використання їх у зв'язному висловлюванні.

5. Опираючись на результати констатувального дослідження, нами було сформовано блок з 10 фронтальних логопедичних занять для дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. Найбільша увага приділялася саме відносним прикметникам, однак додатково пропрацьовувалися й інші навички словотворення (присвійні та якісні прикметники). Кожне заняття мало свою лексичну тему та чітку структуру, з використанням принципу: від простого до складного (від актуалізації знань до кожної теми до використання навичок словотворення у зв'язному висловлюванні).

Запропоновані методи, що використовувалися на даних заняттях, враховували мовленнєві особливості дітей цієї категорії, їхні когнітивні можливості та потреби; сприяли активізації мовленнєвої діяльності дітей, розвитку їхнього мовленнєвого слуху та аналітико-синтетичних умінь. Використання ігрових прийомів, таких як: моделювання ситуацій, мовленнєві ігри – стимулювали інтерес до завдань та забезпечували мотивацію. Застосування схем, картинок та тематичних наборів дало можливість просто та доступно сприймати поданий матеріал. Дані фронтальні логопедичні заняття проводились з контрольною групою старших дошкільників із ЗНМ III рівня – 20 дітей. Описано результативність кожного проведеного заняття. На основі проведених занять, було проведено формувальне дослідження динаміки корекції умінь словотворення у старших дошкільників із ЗНМ III рівня, в результаті якого було виявлено позитивну динаміку в корекції словотворчих умінь. Відзначено покращення у засвоєнні словотвірних моделей. Збільшилися показники у розумінні іменників та прикметників, словотворення якісних, присвійних прикметників та використанні їх у мовленні. Аналіз результатів формувального дослідження показав значне зниження кількості граматичних помилок при утворенні прикметників. Найбільш суттєве покращення відзначено у сфері творення відносних прикметників.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнаутова, Л. Корекційна допомога в розвитку словотворення дошкільнятам із загальним недорозвиненням мовлення. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка», № 16(48), 2023. С. 11–16. URL: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.1> (дата звернення: 15.04.2024).
2. Бабій В. Комплекс «Відносні прикметники» URL: <https://valeribabii.wayforpay.shop/prod/502371> (дата звернення: 14.09.2024).
3. Базовий компонент дошкільної освіти URL: [https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf) (дата звернення: 16.05.2024).
4. Блінова Г. Й. Альбом для обстеження мовлення у дитини: Навч.-метод. посіб. : В 2 ч. / Г. Й. Блінова. К. : Благовіст, 2001. 215 с.
5. Блінова Г.Й., Пічугіна Т.В. Дидактичний матеріал для подолання вад мовлення у дітей. К.: Благовіст, 2004. 300 с.
6. Богущ А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: УЗМН, 1997. 109 с.
7. Богущ А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
8. Богущ А.М. Заняття з розвитку мови дітей дошкільного віку з вадами мовлення в дошкільних закладах. К.: Рад. школа, 1979. 149 с.
9. Богущ А.М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. Київ : Слово, 2011. 440 с.
10. Белова О. Б. Об'єктивізація проблеми розвитку граматичного рівня мовлення дітей старшого дошкільного віку з логопатологією. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць*. Запоріжжя : КПУ, 2023. № 86. С. 119–126.

11. Брушневська І.М. Закономірності розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення // Педагогічний часопис Волині. № 6. 2016. С. 24-32
12. Володіна В.С. Альбом з розвитку мовлення: Говоримо правильно. 12-е вид., без змін. К.: ТОВ «Перо», 2020. 96 с.
13. Гаврилова Н. С. Класифікації порушень мовлення. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*. 2012. Т. 19, № 1. С. 327–349.
14. Дарда С.М. Корекційні заняття з логопедії в ДНЗ у 2 частинах. Частина 2 / С.М. Дард . Вид. 2-ге, без змін. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 336 с
15. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, Н.І.Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. кер.: Г.В. Беленька, М.А. Мащовець; Мін. освіти і науки, мол. та спорту України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
16. Ільїна Н.В. Особливості оволодіння граматичною будовою мови дітьми із нерізко вираженим загальним недорозвиненням мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: зб. наук. праць / відп. ред. В.М. Синьов*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. №28. С. 85–88.
17. Загальне недорозвинення мовлення: теорія та перспективне планування корекційно-розвиткової роботи / уклад. Н.М. Могильова. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна. 2019. 123 с.
18. Кабельнікова Н. В. Первинне недорозвинення мовлення у дітей (клінічний, психолінгвістичний та психолого-педагогічний аспекти): навчальний посібник / Н.В.Кабельнікова. Херсон: Борисфен-про, 2017. 222 с.
19. Калмикова Л. О. Психолінгвістичні засади формування мовленнєвих навичок та вмінь у дітей дошкільного віку. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2005. 215 с.
20. Кобзєва І. М., Переворська О. І. Організація корекційної роботи як основа формування комунікативної готовності дошкільників із ЗНМ III рівня до

шкільного навчання. Proceedings of the XIII International Scientific and Practical Conference. Prague, Czech Republic. 2022. С. 463- 467.

21. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку “Соняшник” / Л. В. Калуська. Вид. 3-тє, доп.. Тернопіль : Мандрівенць, 2023. 210 с.

22. Корнієнко І. А. Сучасна українська літературна мова. Граматика. Словотвір. Морфеміка. Морфологія. Іменні частини мови: У 2-х частинах. – Частина 1. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2014. 234 с.

23. Король А. В. Мовленнєва картка з картинками : логопедичне обстеження мовленнєвого розвитку дитини /А. В. Король. Вид. 3-тє, зі змін. і доп. Тернопіль : Мандрівенць, 2021 – 24 с. іл. + 8 с. (вкладка).

24. Кравцова І. В., Стахова Л. Л. Програма «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення». Тернопіль : Мандрівенць, 2019. 80 с.

25. Кравченко І.В. Актуальні питання використання творчих ігрових прийомів у корекційно-логопедичній роботі з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). №9. 2017. С.148-158.

26. Крутій К.Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: навч. посіб. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2005. 208с

27. Крутій К.Л. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку (на матеріалі морфології і словотворення) : дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2005.

28. Крутій К. Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле / К. Л. Крутій // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2018. № 3. С. 28-35. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup\\_2018\\_3\\_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2018_3_6) (дата звернення: 25.02.2023).

29. Левицький В.Е. До питання про формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення . Актуальні проблеми корекційної освіти: М-во освіти і науки України, НПУ імені Драгоманова, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка / за ред. В.М. Синьова О.В. Гаврилова. Вип.5. Кам'янець-Подільський: Медобори 2006, 2015. С. 162-174.

30. Лепеха Л., Городиська М. Логопедичні ігри в корекційній роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. Львів Дрогобич : Посвіт, 2014. 76 с.

31. Логопедія. Підручник. Третє видання, перероблене та доповнене / за ред. М.К. Шеремет. К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. 672 с.

32. Логопсихологія: навч. посіб. / С.Ю. Конопляста, Т.В. Сак; за ред. М.К. Шеремет. Київ.: Знання, 2010. 293 с

33. Малярчук А. Я. Обстеження мовлення дітей. Дидактичний матеріал. К.: Літера ЛТД, 2002. 104 с.

34. Марченко І.С. Особливості логопедичної роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. Логопедія. №3. 2013. С.52-56.

35. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія). Вид. 3- є, перер. та доп. К.: ВидавничийДім «Слово», 2015. 312 с.

36. Маргітич М. Я. Методика розвитку мовлення і навчання дітей дошкільного віку української мови URL: <https://genius-ja.uz.ua/images/files/-.pdf> (дата звернення: 25.02.2023).

37. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). 2021. 60 с. URL: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 16.05.2024).

38. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч.-метод.посіб. Київ : Слово, 2008. 256с
39. Мілевська О.П. Прийоми формування лексико-граматичних узагальнень у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології* : зб. наук. робіт міжнар. наук.-практ. конф. (24-25 червня 2016 р., м. Львів). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2016. С. 46-50 с.
40. Олефір О. І. Особливості лексико-граматичної складової мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення. Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка; гол. ред. М. І. Степаненко. Полтава, 2018. Вип. 22. С. 153–157
41. Організація корекційно-відновлювальної роботи з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення: збірка практичних матеріалів творчої групи вчителів-логопедів дошкільних закладів / Під ред. Н.В. Азовської. Херсон 2009. 141 с.
42. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
43. Поліщук С. В. Рівні ЗНМ та їх загальна характеристика у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*. 2011. Вип. 17. С. 286–293. URL: <http://surl.li/geqts> (дата звернення: 22.01.2024).
44. Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2е видання, доповнене. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 328 с.
45. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care» / В.А. Воронов, К.В. Ковальчук, Н.В. Піканова,

О.Д. Рейпольська, С.О. Сисоєва, К.Ю. Станкевич. Київ: ФОП В.Б. Ференець, 2021. 130 с

46. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан; за заг. ред. О. В. Низковської. 2017. 256 с.

47. Рібцун Ю. В. Організація та проведення у логопедичній групі ігор з правилами. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матер. І Всеукр. Наук.– практ. Конф., 7–8 лютого 2012 р., м. Суми. Суми : Вид–во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. С. 47–53

48. Ревуцька О.В. Словотворча робота як засіб збагачення лексичного запасу молодших школярів із тяжкими вадами мовлення (ТВМ) : автореф. дис... канд. пед. наук. Ін-т спец. педагогіки АПН України. Київ, 2003. 20 с. ...

49. Савінова Н. В. Критерії та показники сформованості словотворчої компоненти мовленнєвої діяльності у дошкільників із ТПМ / Н. В. Савінова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. 23. С. 212-218

50. Савінова Н. В. Особливості формування навичок словотворення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення / Н.В. Савінова // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2013. Вип. 13. С. 197-203

51. Соботович Є. Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку . Дефектологія. 2003. №2. С. 2 – 11.

52. Тищенко В. В. Загальний недорозвиток мовлення: перспективи подальших досліджень. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна.* 2013. Т. 2, № 23. С. 396–405.

53. Тригуб О.І., Данилюк Р.С. Збірка «Граматика: узгодження іменника з прикметниками ч.1» URL: <https://logokids.wayforpay.shop/prod/507770> (дата звернення: 14.09.2024).



54. Трофименко Л. І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник. Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2014. 72 с.
55. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Кіровоград : Імекс-ЛТД. 2014. 104 с.
56. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс / За ред. Є.Ф.Соботович. К.: „Актуальна освіта”, 2007. 120 с.
57. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ : Програмно-метод. комплекс. 2013. 108 с.
58. Фурман Н.В. Використання ігрових прийомів у подоланні тяжких порушень мовлення у дітей дошкільного віку: Методичний посібник для вчителів-логопедів. Кам'янець-Подільський: 2017. 94 с.
59. Чернетка логопеда: матеріали для корекційної роботи з виправлення мовленнєвих порушень у дітей / авт.-упоряд. В.М. Болба. Тернопіль: Мандрівець, 2019. 112 с. + вкл.: 8 с.: іл.
60. Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О.Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
61. Karla N. Washington. The Association Between Expressive Grammar Intervention and Social and Emergent Literacy Outcomes for Preschoolers with Speech Language Impairment. American Journal of Speech-Language Pathology. Vol. 22, #1. 113-125 pp. URL : <https://pubs.asha.org/doi/abs/10.1044/1058-0360%282012/11-0026%29>
62. Foster-Cohen Susan F. An Introduction to Child Development. Learning about Language. Routledge, 2014. 248 p.
63. Usmanova Saodat E. Triz Technologies as a Means of Developing the Grammatical Structure of Speech in Older Preschoolers. ACADEMICA: An International Multidisciplinary Research Journal. Vol. 12, Issue 04, April 2022. 176-182 pp.